

Mokinių agresyvaus elgesio apraiškos Klaipėdos mokyklose kaip prielaida galimiems mirtinai pavojingiems smurto išpuoliams: mokytojų nuomonė

Rolandas Jančiauskas

Klaipėdos universitetas, Sveikatos mokslų fakultetas, Kūno kultūros katedra, Herkaus Manto g. 84, 92294 Klaipėda, rolandas.janciauskas@ku.lt

Anotacija. Straipsnyje analizuojama pedagogų nuomonė apie agresyvaus mokinių elgesio apraiškas ir galimas jų pasekmes – AMOK. Tyrimo tikslas – išanalizuoti pedagogų nuomonę apie agresyvų mokinių elgesį ir galimas jo pasekmes – mirtinai pavojingus smurto išpuolius – AMOK. Uždaviniai: 1. Ištirti Klaipėdos „Žemynos“ ir Klaipėdos Eduardo Balsio menų gimnazijos pedagogų nuomonę apie agresyvų mokinių elgesį ir mokytojų veiksmus susidūrus su tokiu mokinių elgesiu; 2. Išsiaiškinti Klaipėdos „Žemynos“ ir Klaipėdos Eduardo Balsio menų gimnazijos pedagogų nuomonę, ar agresyvus mokinių elgesys gali išprovokuoti mirtinai pavojingus smurto išpuolius – AMOK. Tyrimo metodai: teoriniai (mokslinės literatūros analizė), empiriniai (anketinė apklausa raštu), statistinė duomenų analizė. Tyrimo metu nustatyta, kad „Žemynos“ ir Klaipėdos Eduardo Balsio menų gimnazijose egzistuoja agresyvaus mokinių elgesio problema, o dėl nuolatinių mokinių patyčių bei agresijos ir kitose Lietuvos mokyklose gali susidaryti sąlygos kilti mirtinai pavojingiems smurto išpuoliams – AMOK. Daugiau nei pusės tyrime dalyvavusių mokytojų nuomone, mokyklose egzistuoja agresyvaus mokinių elgesio problema, o vaikai norėdami būti populiarūs ir sulaukti daugiau aplinkinių dėmesio dažnai elgiasi agresyviai.

Esminiai žodžiai: *agresija, smurtas, patyčios, mokykla, mokiniai, mirtinai pavojingi smurto išpuoliai.*

Įvadas

Daugelis konfliktinių situacijų visuomenėje neretai sprendžiamos naudojant žodinę ar fizinę agresiją, o smurtas ir patyčios tarp mokinių yra plačiai paplitęs reiškinys. M. L. Newman (Newman ir kt., 2005) nurodo, kad maždaug 30 proc. vaikų mokykloje tam tikru laiku yra tapę patyčių aukomis, o nuo 5 iki 10 proc. vaikų patyčias patiria nuolat. Dažniausiai mokykloje iš mokinių buvo tyčiojamas, kai jiems buvo nuo 7 iki 9 metų amžiaus (Frisén ir kt., 2007). F. Losel, D. Bender (2014) teigia, kad pasaulyje tai tampa rimta socialine problema, kadangi mokyklose smurto ir patyčių aukomis tampa ne tik mokiniai, bet ir mokytojai. J. Pivorienė, R. Jurkonytė (2008) nurodo, kad 44 proc. mokytojų yra patyrę mokinių smurtą. Pasaulyje yra atlikta daug tyrimų, susijusių su patyčiomis ir agresija bei sunkiomis jų pasekmėmis, t. y. asmenų, dalyvavusių patyčiose, mintimis apie savižudybę arba save žalojančią elgesį (Nansel ir kt., 2001; Klomek ir kt., 2007). Dažnai patyčių aukos po patirtų patyčių galvoja apie savižudybę arba bando nusižudyti, o mokiniai, kurie patyčių nepatiria, apie tai galvoja retai (Skapinakis ir kt., 2011). Po trumpalaikių ar ilgalaikių patyčių dažnai yra susiduriama su nepageidaujamomis psichosocialinėmis pasekmėmis, o patyčių kaltininkai ir patyčių aukos ilgainiui patiria įvairių fizinių bei psichologinių sveikatos sutrikimų (Ttofi, Farrington, 2008). Todėl, siekiant ateityje išvengti sunkių socialinių pasekmių, mokyklose turi būti kuriamos ir vykdomos prevencinės programos, kuriomis būtų siekiama sukurti visaverčiam ugdymuisi tinkamą aplinką, kurioje vyrautų humaniški tarpusavio santykiai bei nepakantumas bet kokioms agresijos apraiškoms (Nansel ir kt., 2001). Praktinis prevencinių programų prieš patyčias įgyvendinimas gali pagerinti pradinių mokyklų mokymosi aplinką ir gerokai sumažinti vaikų patiriamas patyčias ateityje (Twemlow ir kt., 2001). Tačiau nesiimant jokių prevencijos priemonių prieš mokyklose ir visuomenėje tarpstančias patyčias, agresyvų elgesį ir kitus neigiamus socialinius reiškinius bei nekuriant humaniškos, visaverčiam ugdymuisi palankios aplinkos, destruktivus mokinių elgesys ilgainiui gali peraugti į mirtinai pavojingus ir nekontroliuojamus smurto išpuolius – AMOK.

AMOK sąvoka

Įvairiuose literatūros šaltiniuose galima rasti nevienodus AMOK apibūdinimus, kuriuose akcentuojami skirtingi psichologiniai aspektai. Vienur pabrėžiamos stiprios neigiamos emocijos ir agresyvus elgesys, o AMOK įvardijamas kaip staigus neišprovokuotas (netikėtas) nekontroliuojamo įniršio ir agresijos protrūkis (Hempel ir kt., 2000). Kitur pateikiamas apibrėžimas atkreipia dėmesį į pasirengiamąją AMOK stadiją – AMOK kaip sindromas, susidedantis iš apmąstymo periodo ir po jo einančio staigaus stiprios agresijos protrūkio. Apie AMOK sindromą pirmą kartą buvo užsiminta, kalbant apie malajiečių vyrus, vėliau minėtas sindromas buvo pastebėtas ir Polinezijos, Puerto

Riko ir kituose regionuose (New World Medical Dictionary, 2008). Malajų kalba žodis *meng-âmuk* reiškia maždaug tą patį kaip žodžiai „įniršęs“ arba „beviltiškai kaltinantis“. Mokslininkai atkreipė dėmesį į Pietryčių Azijoje pasitaikančius staigaus psichikos sutrikimo lydimų agresyvių veiksmų atvejus. Tačiau per pastaruosius kelis dešimtmečius nemažai AMOK protrūkių įvyko būtent Vakarų valstybėse. Čia AMOK įgijo ir daugiau pavadinimų „SMASI“, „SMASH“, „SMAGI“. „SMASI“ (*Sudden Mass Assault by a Single Individual*) – staigus vieno asmens išpuolis prieš grupę kitų. „SMASH“ (*Sudden Mass Assault Syndrom with Homicide*) – staigus masių puolimo sindromas turint tikslą žudyti. „SMAGI“ (*Sudden Mass Assaults by Group Individuals*) – staigus grupės individų išpuolis prieš grupę kitų (Hempel ir kt., 2000).

JAV AMOK atitikmuo yra įvardijamas kaip „aktyvus šaulys“, kuris, kaip ir AMOK žudikas, aktyviai ir agresyviai veikia žalodamas ir žudydamas visus jo kelyje pasitaikančius žmones. A. Kautzman (2011) nurodo, kad „aktyvus šaulys“ yra asmuo, kuris aktyviai veikia, žudo arba bando nužudyti kiek įmanoma daugiau žmonių uždaroje, gyvenamojoje patalpoje ar vietovėje, kur yra daug potencialių aukų ir iš kur nėra galimybės greitai ir saugiai pasitraukti. Daugeliu atvejų „aktyvus šaulys“ naudojasi šaunamaisiais ar kitais žmonėms žaloti skirtais ginklais, žaloja ir žudo visus aukas iš eilės, be jokio pasirinkimo. Šių situacijų metu žudiko veiksmai yra nenuspėjami ir vystosi labai intensyviai bei trunka nuo 10 iki 15 minučių. „Aktyvus šaulys“ veikia skatinamas keršto ir siekia sukelti kiek įmanoma daugiau sumaišties, baimės ir kad būtų kuo daugiau aukų. Žudikas iš pradžių gali būti numatęs konkrečias aukas, kurioms nori atkeršyti, bet vėliau, apimtas įniršio, žudo ir žaloja visus, kurie atsiduria jo kelyje. „Aktyvus šaulys“ su niekuo nesidera ir dažniausiai nesistengia pabėgti, nes yra apsisprendęs mirti. Dažnai šių situacijų metu žudikas nusižudo pats arba išprovokuoja policijos pareigūnus tai padaryti

AMOK – tai nekontroliuojamas ir nevaldomas elgesys (Oxford Dictionary, 2012), o bet koks žmogaus elgesys, agresyvus taip pat, yra susijęs tiek su asmeninėmis savybėmis, įgyta patirtimi, tiek su esama situacija. Toks sunkiai kontroliuojamas agresyvus elgesys gali būti išprovokuojamas susidarius tam tikroms sąlygoms ir aplinkybėms. AMOK situacijos kartais būna išprovokuotos įžeidimo, pavydo ar nevilties jausmo (New World Medical Dictionary, 2008). Todėl galima teigti, kad AMOK – vis labiau pasaulyje plintantis smurto reiškiny, apibrėžiamas kaip kitų asmenų išprovokuotas, savaime susiformavęs, mirtinai pavojingas destruktivus elgesys, o pačią AMOK situaciją galima apibūdinti kaip netikėtai visuomenei kilusią grėsmę, kai nežinomas žudikų skaičius jau sužeidė arba nužudė kelis ar daugiau žmonių. J. L. Herman (2006) nurodo, kad AMOK – staigus, iš pirmo žvilgsnio nemotyvuotas ir atsitiktinis smurto aktas su siaubingomis pasekmėmis. 50 proc. AMOK išpuolių metu Šiaurės Amerikoje agresoriai pažinojo visus savo aukas, o 7 proc. aukų buvo pažįstamos. 23 proc. vykusių AMOK išpuolių metu visos aukos agresoriui nebuvo pažįstamos, dar 20 proc. išpuolių – dauguma aukų buvo nepažįstamos. Laose 50 proc. AMOK išpuolių metu visos aukos buvo pažįstamos agresoriui, 33 proc. – visos aukos buvo nepažįstamos, 17 proc. – dalis pažįstamų ir dalis nepažįstamų aukų (Hempel ir kt.,

2000). AMOK – laukiniai, išprovokuoti žudikiško griaunamojo elgesio, epizodai, o po jų pasireiškia amnezija (atminties netekimas) ir išsekimas, dažnai pereinantis į savęs žalojimą arba luošinimą – iki savižudybės (Herman, 2006). Dažnai AMOK žudikas tik iš pirmo žvilgsnio, neišsiaiškinus tikrųjų tokio elgesio priežasčių, veikia nesisteminiai, jo veiksmai atrodo betiksliai ir be jokios priežasties.

AMOK sukeliančios priežastys

Atlikus skirtingose šalyse įvykusių AMOK situacijų analizę, paaiškėjo, kad 90 proc. atvejų agresyvus išpuolis vyko po neigiamas emocijas ir galimai agresyvių elgesį provokuojančio įvykio. Dažniausiai (50 proc.) provokuojantis įvykis buvo susijęs su darbo santykiais (atleidimas iš darbo, pavydas dėl kito bendradarbio paaukštinimo, konfrontacija su darbdaviu, bankrotas ir pan.). Kita, gana dažna, situacija (23 proc.) susijusi su neigiamais jausmais (išdavystė, pavydas), išgyvenamais santykiuose su žmona, drauge ar sprendžiant vaikų globos klausimus. Dar viena agresyvių išpuolių provokuojanti situacija – tai mokyklose patiriamas vaikų pažeminimas, stresas ir nerimas. Šiaurės Amerikoje vykusių AMOK išpuolių metu aukų skaičius buvo nuo 3 iki 22, vidutiniškai vieno išpuolio metu žūdavo 8 žmonės. Sužeistųjų skaičius iki 30, vidutiniškai po 7 vieno išpuolio metu. Laose vykdytuose AMOK išpuoliuose naudojant granatas žūdavo nuo 1 iki 16, vidutiniškai po 4, sužeistų būdavo iki 30, po 7 žmonės vieno išpuolio metu (Hempel ir kt., 2000). Apibendrinant jau įvykusių AMOK išpuolių statistiką pasaulyje galima išskirti keturis pagrindinius AMOK situacijas provokuojančius faktorius: daugiau ar mažiau progresavusi psichosocialinė individo atskirtis; profesinės integracijos praradimas – dėl nedarbo, pažeminimo pareigomis arba perkėlimo į kitą darbą; dažnėjantys įvairių asmenų priekaištai; įžeidinėjimas, žeminimas ir konfliktai su aplinkiniais. Tačiau prieš AMOK išpuolį dažniausiai susikaupia daugiau nei vienas iš šių faktorių, kurie nebūtinai turi nutikti prieš patį įvykį, o tiesiog kaupiasi ilgą laiką prieš tai. Kaip rodo JAV, Vokietijos, Prancūzijos ir kitų šalių praktika, dažniausiai AMOK situacijos pasižymi didele žudiko(-ų) veiksmų sparta, kai per trumpą laiką yra sužalojama ir nužudoma didelis skaičius žmonių. Todėl buvo aktualu išsamiau paanalizuoti AMOK sukeliančias priežastis.

J. Gilligan (2002) nurodo, kad jaunuoliai, vykdę masines žudynes mokyklose (AMOK), jautėsi neapsakomai pažeminti. Kiekvienu žudynių mokyklose atveju kaltininkai buvo apibūdinami ar patys prisipažindavo jautę gėdą dėl to, kad buvo atstumti, išjuokti, paniekinti, įbauginti, įžeisti, negerbiami, iš jų buvo tyčiojama, šaipomasi arba jie buvo viešai apkaltinti kaip turintys gėdingų savybių. J. Rumpf (2004) teigia, kad destruktivi mokinių agresija mokykloje gali susiformuoti, kai mokiniai laikinai arba ilgą laiką nepajėgia pakelti juos slegiančios patyčių, smurto ir menkinimo naštos, kai spaudimą dar sustiprina mokytojų ir tėvų elgsena, nulemta jų lūkesčių. Neretai destruktivos agresijos apraiškos sustiprėja tiek, kad mokymosi ir bendravimo problemų turintys vaikai patiria

vis didesnę frustraciją ir depresiją. Todėl vaikas, jausdamas nepakeliamą pažeminimą ir norėdamas pelnyti kitų pagarbą, gali apsispręsti savo skriaudikams už tai atkeršyti ir ryžtis mirtinai pavojingiems smurto išpuoliams – AMOK, kai auka-žudikas siekia sužaloti ar nužudyti kuo daugiau žmonių. Jis suvokia, kad gali mirti, pats planuoja savo savižudybę arba provokuoja tai padaryti atvykusius policijos pareigūnus.

Patyčių metu vaikų patiriamas stresas yra susijęs su įvairiomis neigiamomis pasekmėmis (Newman ir kt., 2011). Vaikai, nuolat patiriantys fizinę ar psichinę agresiją, neretai susiduria su psichologiniais sunkumais ir depresija bei gali pradėti galvoti net apie savižudybę. Moksliniais tyrimais nustatyta (Winsper ir kt., 2012), kad tarp patyčių ir minčių apie savižudybę egzistuoja statistiškai reikšmingas ryšys. Autorių tyrimo duomenimis, 4,8 proc. vaikų galvojo apie savižudybę ir 4,6 proc. jau mėgino nusižudyti. J. A. Bridge (Bridge ir kt., 2006) teigia, kad suicidinis elgesys pasireiškia nuosekliai nuo galvojimo apie savižudybę iki savižudybės. JAV atliktų tyrimų metu nustatyta, kad patyčios ir smurtas yra reikšmingai susiję su nepakeliamomis mintimis apie savižudybę ir didele rizika bandyti nusižudyti (Klomek ir kt., 2007).

K. Weltzel (Weltzel ir kt., 2009) nurodo, kad populiarumas prisideda prie socialinės adaptacijos: populiarūs vaikai yra pripažįstami didžiosios dalies savo grupės narių, todėl sulaukia didesnės jų emocinės paramos; gali greičiau ir dažniau sulaukti pagalbos iš savo bendraamžių; patiria mažiau bendraamžių patyčių, priekabių, smurto bei kitų neigiamų socialinių reiškinių mokykloje. Š. Magelinskaitė (Magelinskaitė ir kt., 2011) teigia, kad populiarumas klasėje leidžia vaikui ne tik psichologiškai gerai jaustis mokyklos aplinkoje, bet ir sėkmingiau prisitaikyti prie mokyklos keliamų reikalavimų. J. Rumpf (2004) nurodo, kad baimė ir agresija yra glaudžiai tarpusavyje susijusios, o pažeminimas ir atstūmimas pažeidžia pamatinius žmogaus egzistencijos poreikius. W. F. Arsenio (Arsenio ir kt., 2000) atliktų tyrimų duomenimis, atstumtų vaikų agresijos lygis buvo aukštesnis nei vidutinis. Agresyvaus elgesio ir populiarumo neigiamas sąsajas galima stebėti jau darželyje (Braza ir kt., 2007): vaikai, neturėdami bendravimo ir kitų reikalingų socialinių įgūdžių bei nemokėdami suprasti kitų vaikų emocijų, dažnai su bendraamžiais elgėsi agresyviai, todėl vėliau buvo vaikų atstumiami (Arsenio ir kt., 2000). Taigi, galima daryti prielaidą, kad nepopuliarumas ir grupės atstūmimas, pradėję formotis dar vaikystėje, yra reikšmingai susiję su mokinių agresyvaus ir delinkventinio elgesio padažnėjimu bei psichologinių problemų atsiradimu ateityje. D. L. Espelage, M. K. Holt (2013) tyrimų duomenimis, maždaug 38 proc. verbalinę agresiją naudojusią patyčių iniciatorių ir 60 proc. patyčių aukų, agresorių-aukų bei 43 proc. fizinę agresiją naudojusią patyčių iniciatorių nurodė, kad galvojo apie savižudybę, palyginti su 12 proc. paauglių, kurie nesusidūrė su jokiais patyčių formomis.

Socialinė atskirtis ir patyčios mokykloje, silpni mokinių emociniai ryšiai su aplinkiniais turi lemiamą įtaką jų paguodos paieškai internetinėje erdvėje (Wells, 2006), tačiau ir naudodamiesi internetu paaugliai gali būti pažeidžiami. Todėl tokia vaikų situacija neretai sukuria naują elgesio formą – rizikingą elgesį internete (Dowdell ir kt., 2009).

S. Hinduja, J. W. Patchin (2007) nuomone, priekabiavimas ir patyčios internetinėje erdvėje tarp mokinių ypač populiarios dėl emocinio, psichologinio bei fizinio smurto, kuris gali būti nukreiptas prieš pasirinktą auką. Tačiau F. C. Chang (Chang ir kt., 2013) nurodo, kad mokinių patyčių ir persekiojimo patirtis mokykloje bei patyčios internetinėje erdvėje tiesiogiai susijusios su padidėjusia vaikų, dalyvavusių patyčiose, rizika susirgti depresija ir jų suicidiniu elgesiu.

Valstybės perspektyvumą lemia jos piliečių puoselėjamos intelektualinės ir dvasinės vertybės, mokykloje ugdomi humaniški tarpusavio santykiai, atsižvelgiant į tautos ir pasaulio globalizacijos iššūkius. Tačiau vis didesnę susirūpinimą kelia mokyklose nuolat pasikartojantys patyčių, smurto ir agresyvaus mokinių elgesio atvejai. Nors šioms problemoms spręsti didelį dėmesį skiria užsienio (Fekkes ir kt., 2005; Herman, 2006; Skapinakis ir kt., 2011) ir Lietuvos (Povilaitis ir kt., 2007; Pruskus, Kocai, 2013) tyrėjai, analizuodami psichologines ir socialines mokinių agresyvaus elgesio priežastis, jo rūšis ir formas, tačiau skirtinguose socialiniuose kontekstuose dar nebuvo bandoma atpažinti mokinių agresyvaus elgesio apraiškų, galinčių sukelti mirtinai pavojingus smurto išpuolius – AMOK, bei numatyti prevencines priemones išvengti AMOK mokyklose, todėl siekiant užpildyti šią spragą ir buvo parengtas šis straipsnis.

Tyrimo objektas – agresyvus mokinių elgesys ir galimos jo pasekmės – mirtinai pavojingi smurto išpuoliai – AMOK.

Tyrimo tikslas – išanalizuoti pedagogų nuomonę apie agresyvų mokinių elgesį ir galimas jo pasekmes – mirtinai pavojingus smurto išpuolius – AMOK.

Uždaviniai:

Ištirti Klaipėdos „Žemynos“ ir Klaipėdos Eduardo Balsio menų gimnazijos pedagogų nuomonę apie agresyvų mokinių elgesį ir mokytojų veiksmus susidūrus su tokiu mokinių elgesiu.

Išsiaiškinti Klaipėdos „Žemynos“ ir Klaipėdos Eduardo Balsio menų gimnazijos pedagogų nuomonę, ar agresyvus mokinių elgesys gali išprovokuoti mirtinai pavojingus smurto išpuolius – AMOK.

Tyrimo organizavimas ir metodai

Tiriamųjų imtis. Tiriamųjų imtį sudarė 74 pedagogai, kurių pedagoginio darbo patirtis buvo labai įvairi, t. y. nuo 5 iki 45 pedagoginio darbo metų. Tyrime dalyvavo 33 Klaipėdos „Žemynos“ gimnazijos pedagogai, du vyrai ir 31 moteris bei 41 Klaipėdos Eduardo Balsio menų gimnazijos pedagogas, penki vyrai ir 36 moterys.

Tyrimo eiga. Tyrimas buvo organizuotas 2015 m. balandžio 27–30 ir gegužės 4–8 dienomis Klaipėdos „Žemynos“ bei Eduardo Balsio menų gimnazijose. Tiriamieji Klaipėdos „Žemynos“ ir Eduardo Balsio menų gimnazijų pedagogai. Visi tyrime dalyvavę pedagogai buvo informuoti apie tyrimo tikslą, anonimiškumą ir pasirinkimo teisę dalyvauti jame.

Tyrimo metodai: teoriniai (mokslinės literatūros analizė), empiriniai (anketinė apklausa raštu), statistinė duomenų analizė.

Siekiant išsamiau atskleisti agresyvų mokinių elgesį ir galimas jo pasekmes – mirtinai pavojingus smurto išpuolius – AMOK, buvo analizuoti aktualūs moksliniai straipsniai ir kita mokslinė literatūra bei atliktas tyrimas siekiant ištirti pedagogų nuomonę apie agresyvaus mokinių elgesio apraiškas mokykloje bei galimas jo pasekmes.

Tyrimo instrumento pagrindimas. Kaip pagrindinis tyrimo instrumentas, buvo pasirinkta kiekybinė apklausa (anoniminė anketinė apklausa), kuri leido surinkti didelį kiekį informacijos ir nustatyti tam tikrus dėsningumus tiriamoje srityje. Anketos klausimynas buvo sudarytas remiantis K. Kardelio (2005) pateiktais metodologiniais reikalavimais. Kiekybinėje apklausoje (anketoje) buvo pateikiami kombinuoti klausimai (uždaros ir atviros formos), kur respondentai galėjo pasirinkti vieną atsakymo variantą („Sutinku“, „Nesutinku“, „Sunku pasakyti“ arba „Dažnai“, „Retai“, „Niekada“ ir „Sunku pasakyti“). Respondentams buvo pateikiama grafa („Kita..... įrašyti“), į kurią respondentai galėjo įrašyti ir savo atsakymo variantą.

Anketa buvo sudaryta iš trijų klausimų blokų:

- Pirmas blokas (10 klausimų) – klausimai, kurie buvo skirti pirmajam uždaviniui spręsti bei ištirti Klaipėdos „Žemynos“ ir Klaipėdos Eduardo Balsio menų gimnazijos pedagogų nuomonę apie agresyvų mokinių elgesį ir mokytojų veiksmus susidūrus su tokiu mokinių elgesiu. Respondentų buvo klausama: ar yra agresyviai besielgiančių mokinių; klausimų grupės apie agresyvaus mokinių elgesio priežastis; apie veiksmus, kuriuos naudojo agresyviai besielgiantys mokiniai; apie vaikų elgesį patyrus agresyvų kitų mokinių elgesį; apie vietas, kuriose vaikai dažniausiai susiduria su agresija; apie mokytojų reakciją mokykloje pastebėjus besipešančius mokinius; apie kovos su agresyvumu mokykloje būdus; apie respondentų siūlymus siekinat mažinti patyčių, agresijos ir smurto Lietuvos mokyklose mastą; kokio amžiaus vaikai dažniausiai elgiasi agresyviai; kas dažniausiai dėl patyčių, agresijos ar smurto kreipiasi į suaugusiuosius pagalbos.

- Antras blokas (3 klausimai) – klausimai, kurie buvo skirti antrajam uždaviniui spręsti bei išsiaiškinti Klaipėdos „Žemynos“ ir Klaipėdos Eduardo Balsio menų gimnazijos pedagogų nuomonę, ar agresyvus mokinių elgesys gali išprovokuoti mirtinai pavojingus smurto išpuolius – AMOK. Respondentų buvo klausama: ar patyčios, agresija ir smurtas gali išprovokuoti AMOK išpuolius Lietuvos mokyklose; kas galėtų išprovokuoti AMOK išpuolius Lietuvoje (pažymėti „Sutinku“, „Nesutinku“, „Sunku pasakyti“ prie pateiktų 20 teiginių); ką, respondentų nuomone, reikėtų padaryti, kad nebūtų išprovokuoti AMOK išpuoliai Lietuvoje (pažymėti „Sutinku“, „Nesutinku“, „Sunku pasakyti“ prie pateiktų 5 teiginių).

- Trečias blokas (3 klausimai) – klausimai, kurie buvo skirti išsiaiškinti apklausoje dalyvavusių pedagogų demografinius duomenis (pedagoginio darbo patirtis, lytis, ugdymo įstaigos pavadinimas).

Siekiant nustatyti mokytojų pastebimas mokinių agresyvumo apraiškas, tyrimui buvo pasirinktos dviejų skirtingų tipų Klaipėdos miesto gimnazijos: Klaipėdos Eduardo Balsio menų gimnazija, kurioje savo individualias kūrybines galias atskleidžia išskirtinių gabumų menams turintys vaikai, atsakingai pasirinkę profesionalaus muzikanto, dailininko ar kitą kūrybinio darbo kelią, bei Klaipėdos Žemynos gimnazija, kurios, kaip ir daugelio Klaipėdos miesto gimnazijų, tikslas yra įgyvendinti valstybės politiką švietimo srityje; tenkinti įvairių poreikių ir gebėjimų mokinių poreikius; sudaryti sąlygas mokiniams įgyti šiuolaikinį mokslo bei technologijų lygį atitinkantį pagrindinį ir vidurinį išsilavinimą.

Statistinė duomenų analizė atlikta naudojant SPSS 20 programinį paketą. Buvo skaičiuoti duomenų aritmetinis vidurkis ir standartinis nuokrypis. Rezultatų skirtumo patikimumo lygmuo ir skirtingų imčių rezultatų reikšmingumas buvo nustatytas pagal Stjudento nepriklausomų imčių t kriterijų bei šio kriterijaus p reikšmės. Jeigu $p < 0,05$, buvo laikoma, kad skirtumai statistiškai reikšmingi. Kiekybinių duomenų sąryšiui įvertinti buvo naudotas Pearson'o koreliacijos koeficientas r . Rengiant tyrimo instrumentą ir sudarant tiriamus faktorius (8 faktoriai) buvo pasirinkti kintamieji (kiekvieno iš faktorių subskalės), kurie tarpusavyje buvo labiausiai susiję, t. y. koreliacijos tarp jų buvo 0,3 ir daugiau, o dauguma koreliacijų tarp pasirinktų kintamųjų buvo statistiškai reikšmingos $p < 0,05$. Apskaičiuotas Cronbach's alfa koeficientas visam klausimynui ir išskirtiems 8 faktoriams bei jų subskalėms. Klausimyno patikimumui įvertinti buvo atlikta koreliacinė analizė. Cronbach's alpha koeficientas visam klausimynui testo metu buvo – 0,73. Atskirai išskirtiems klausimyno 8 faktoriams Cronbach's alfa rodiklis buvo:

I faktorius (mokinių agresyvaus elgesio motyvai) – 0,7; II faktorius (agresyviai besielgiančių mokinių veiksmai prieš kitus mokyklos vaikus) – 0,85; III faktorius (vaikų elgesys patyrus agresyvų elgesį) – 0,87; IV faktorius (vietos mokyklose, kuriose vaikams dažniausiai tenka susidurti su agresija) – 0,86; V faktorius (mokytojų reakcija mokykloje pastebėjus besipešančius mokinius) – 0,78; VI faktorius (mokytojų nuomonė, kaip jų mokykloje kovojama su agresyvumu) – 0,64; VII faktorius (mokytojų nuomonė, kas gali išprovokuoti AMOK išpuolius Lietuvoje) – 0,86; VIII faktorius (mokytojų nuomonė, ką reikėtų padaryti, kad nebūtų išprovokuoti AMOK išpuoliai Lietuvoje) – 0,33. Aptariant naudoto instrumento išskirtų faktorių vidinio suderinamumo (*internal consistency*) koeficientus, atspindinčius vidinį anketos klausimų homogeniškumą klausimyne, galima teigti, kad I–VII faktorių vidinio suderinamumo koeficiento reikšmės rodė pakankamą arba aukštą anketos klausimų homogeniškumą ir tik VIII faktoriaus Cronbach'o alpha koeficiento reikšmė buvo žemo homogeniškumo. Sudarytų I–VIII faktorių subskalių patikimumui įvertinti buvo atlikta koreliacinė analizė skaičiuojant Pearson'o koreliacijos koeficientą r , o gautiems duomenims apdoroti taikytas Friedman'o testas, kai kiekvienas kintamųjų rinkinio stebėjimas ranguojamas atskirai, tada sudedami kiekvienam kintamajam tekę rangai. I faktoriaus Pearson'o koreliacijos koeficientas r buvo – 0,849, koreliacija statistiškai reikšminga ($p < 0,05$), o dydžiai vidutiniškai priklausomi; II faktoriaus $r = 0,675$ ($p < 0,05$), o dydžiai vidutiniškai priklausomi; III faktoriaus $r = 0,736$ ($p < 0,05$), o

dydžiai vidutiniškai priklausomi; IV faktoriaus $r = 0,697$ ($p < 0,05$), o dydžiai vidutiniškai priklausomi; V faktoriaus $r = 0,969$ ($p < 0,05$), o dydžiai stipriai priklausomi; VI faktoriaus $r = 0,624$ ($p < 0,05$), o dydžiai vidutiniškai priklausomi; VII faktoriaus $r = 0,298$, o dydžiai silpnai priklausomi. Tiek Klaipėdos „Žemynos“ gimnazijos, tiek ir Klaipėdos Eduardo Balsio menų gimnazijos pedagogų (empirinis) asimetrijos koeficientas (skewness), apibūdinantis empirinio skirstinio asimetriškumą vidurkio atžvilgiu, ir eksceso koeficientas (kurtosis), apibūdinantis empirinio skirstinio tankio smailumą arba lėkštumą, lyginant su normaliuoju skirstiniu, patenkino normaliojo tankio pasiskirstymo dėsnį, t. y. buvo intervale nuo -1 iki 1 (atitinkamai -0,343; 0,243). Vertinant Kolmogorovo-Smirnov ir Shapiro-Wilk kriterijais mūsų atveju gautos reikšmės buvo mažesnės už 0,05, todėl skirstinio normalumo sąlygos buvo tenkinamos iš dalies. Diagramoms sudaryti buvo naudota Microsoft Office Word 2003 programa.

Tyrimo rezultatai

Ištyrus Klaipėdos „Žemynos“ ir Klaipėdos Eduardo Balsio menų gimnazijos pedagogų nuomonę apie agresyvų mokinių elgesį ir mokytojų veiksmus susidūrus su tokiu mokinių elgesiu paaiškėjo, kad 87,8 proc. Klaipėdos „Žemynos“ gimnazijos ($M=1,24$; $SD=0,663$) ir 26,8 proc. Klaipėdos Eduardo Balsio menų gimnazijos pedagogų ($M=2,0$; $SD=0,742$) su teiginiu, kad mokykloje yra agresyviai besielgiančių mokinių, sutiko, o tarp gautų rezultatų buvo nustatytas statistiškai reikšmingas skirtumas ($t(72)=-4,577$; $p=0,001$). Klaipėdos „Žemynos“ gimnazijos pedagogų nuomonė, kad mokiniai mokykloje elgiasi agresyviai, nes nori būti populiariūs tarp bendraamžių (87,9 proc.) ($M=1,21$; $SD=0,600$), o elgdamiesi agresyviai jaučia pasitenkinimą (39,4 proc.) ($M=2,06$; $SD=0,933$), statistiškai reikšmingai skyrėsi ($t(72)=-2,649$; $p=0,05$) nuo Klaipėdos Eduardo Balsio menų gimnazijos mokytojų išsakytų teiginių, kad mokiniai nori būti populiariūs tarp bendraamžių (61 proc.) ($M=1,71$; $SD=0,929$) ir elgdamiesi agresyviai jaučia pasitenkinimą (17,1 proc.) ($M=2,46$; $SD=0,778$) ($t(72)=-2,025$; $p=0,05$). Pearsono koreliacijos koeficiento patikimumo skaičiavimo rezultatai parodė, kad, mokytojų teigimu, mokinių pastangos į save atkreipti dėmesį statistiškai labai patikimai koreliuoja ($r=0,398$; $p < 0,01$) su jų noru būti populiariems tarp bendraamžių. Statistiškai patikima koreliacija buvo nustatyta ir tarp vaikų noro būti populiariems tarp bendraamžių bei jų jaučiamo pasitenkinimo elgiantis agresyviai ($r=0,261$; $p < 0,05$). Todėl galima daryti prielaidą, kad, mokytojų nuomone, mokiniai, norėdami mokykloje būti populiariūs tarp bendraamžių ir dėl to jausti pasitenkinimą, dažnai stengiasi į save atkreipti dėmesį ir elgiasi agresyviai.

Klaipėdos „Žemynos“ gimnazijos pedagogai nurodė, kad tais atvejais, kai vaikai mokykloje elgiasi agresyviai, – jie dažniausiai prasivardžiuoja, tyčiojasi, apkalbinėja, grasina, kad panaudos fizinį smurtą, spjaudosi, smūgiuoja rankomis ar kojomis ir atimi-nėja daiktus. Klaipėdos Eduardo Balsio menų gimnazijos mokytojų teigimu, mokiniai,

elgdamiesi agresyviai, skirtingai nei Klaipėdos „Žemynos“ gimnazijos mokiniai, dažniau kitus vaikus atstumia ir nebendrauja su jais, bet rečiau stumdosi ar grasina, kad panaudos fizinį smurtą. Lyginant abiejų mokyklų rezultatus dėl mokinių agresyvių veiksmų prieš kitus vaikus, Klaipėdos „Žemynos“ gimnazijos mokiniai dažniau naudojo fizinę agresiją, tačiau statistiškai reikšmingų skirtumų nebuvo nustatyta, išskyrus Klaipėdos Eduardo Balsio menų gimnazijos pedagogų teiginį, kad tais atvejais, kai mokykloje vaikai elgiasi agresyviai, mokiniai dažnai stumdosi (51,2 proc.) ($M=1,88$; $SD=1,144$), statistiškai reikšmingai skyrėsi ($t(70,5)=-2,011$; $p=0,05$) nuo Klaipėdos „Žemynos“ gimnazijos mokytojų šiuo klausimu išsakytos nuomonės (69,7 proc.) ($M=1,42$; $SD=0,792$). Todėl galima manyti, kad Klaipėdos Eduardo Balsio menų gimnazijos mokiniai, skirtingai nei Klaipėdos „Žemynos“ gimnazijos vaikai, dažniau naudojo verbalinę agresiją.

51,5 proc. Klaipėdos „Žemynos“ gimnazijos mokytojų nuomone, vaikai apie patirtą agresyvų elgesį retai pasakoja apie tai bendraamžiams (39,4 proc.) ir dažnai patys atsi-lygina skriaudėjui tuo pačiu (30,3 proc.), tik su didesniu įniršiu bei agresija (15,2 proc.). Dauguma Klaipėdos „Žemynos“ gimnazijos mokinių pagalbos į klasės auklėtoją, į socialinį pedagogą ar į psichologą nesikreipia ir tik retu atveju apie patirtą iš kitų vaikų agresiją papasakoja mokytojams (75,8 proc.) ir tėvams (39,4 proc.); dažniausiai mano, kad tai nieko baisaus, ir su tuo susitaiko (39,4 proc.). Tyrimo metu nustatyta, kad, tiek daugelio Klaipėdos Eduardo Balsio menų gimnazijos, tiek ir Klaipėdos „Žemynos“ gimnazijos mokytojų nuomone, vaikai dažnai vengia vietų mokykloje, kur gali susidurti su agresyviais mokiniais, jaučiasi pažeminti, atstumti ir būna liūdni, o patirdami agresyvų elgesį ir lydimi neigiamų emocijų retai pratrūksta pykčiu ir ką nors įžeidžia (41,5 proc.) ar išprovokuoja muštynes (41,5 proc.), tačiau dažnai spontaniškai ir neapgalvotai pasielgia (36,6 proc.). Klaipėdos Eduardo Balsio menų gimnazijos mokytojų teigimu, vaikų patiriamos patyčios mokykloje ir jų pastangos paslėpti nevisavertiškumo jausmą statistiškai ypač patikimai koreliuoja su jų dažnai besikeičiančia nuotaika ($r=0,414$; $p<0,001$) ir netikėtai išprovokuojamomis muštynėmis ($r=0,426$; $p<0,001$), taip pat statistiškai patikimai koreliuoja su vaikų irzlumu ($r=0,346$; $p<0,01$) ir jų jaučiama baime ($r=0,357$; $p<0,01$), dėl to vaikai netikėtai pratrūksta pykčiu ir ką nors įžeidžia ($r=0,341$; $p<0,01$), spontaniškai ir neapgalvotai pasielgia ($r=0,302$; $p<0,01$). Todėl galima daryti prielaidą, kad, mokytojų nuomone, vaikai mokykloje patirdami patyčias dažnai kenčia dėl nuotaikų kaitos, būna irzlūs, jaučia baimę, netikėtai pratrūksta pykčiu bei ką nors įžeidžia ar spontaniškai ir neapgalvotai pasielgia. Lyginant abiejų mokyklų tyrimo rezultatus paaiškėjo, kad, mokytojų teigimu, Klaipėdos Eduardo Balsio menų gimnazijos mokiniai dažniau nei Klaipėdos „Žemynos“ gimnazijos vaikai kreipiasi pagalbos į klasės auklėtoją (41,5 proc.), į socialinį pedagogą (39 proc.) ar į psichologą (31,7 proc.) bei nemano, kad patiriamas agresyvus elgesys – tai nieko baisaus, ir su tuo nesusitaiko (29,3 proc.), retai kenčia patiriamą agresiją ir dažnai kreipiasi pagalbos (26,8 proc.), tačiau statistiškai reikšmingų skirtumų nebuvo nustatyta. Todėl galima manyti, kad Klaipėdos Eduardo Balsio menų gimnazijos pedagogai dažniau stengiasi įsigilinti į savo auklėtinių problemas

ir stengiasi jiems padėti nei Klaipėdos „Žemynos“ gimnazijos kolegos, į kuriuos pagalbos mokiniai kreipiasi rečiau.

39 proc. Klaipėdos Eduardo Balsio menų gimnazijos pedagogų nuomone, mokiniai, mokykloje patyrę agresyvių elgesį, dažnai nebeateidavo į pamokas ($M=2,32$; $SD=1,312$), skirtingai, nei tai nurodė Klaipėdos „Žemynos“ gimnazijos respondentai (60,6 proc.) ($M=1,64$; $SD=0,994$), o tarp gautų tyrimo rezultatų buvo nustatytas statistiškai reikšmingas skirtumas ($t(72)=-2,463$; $p=0,016$). Klaipėdos Eduardo Balsio menų gimnazijos mokytojų nuomone, agresyvus mokinių elgesys statistiškai patikimai koreliuoja su skriaudžiamų vaikų nepasitikėjimu savo jėgomis ($r=0,248$; $p<0,05$) ir jų nuolatine įtampos būsena ($r=0,298$; $p<0,05$). Apklausoje dalyvavę pedagogai nurodo, kad vaikų, patyrusių agresyvių elgesį, teigimas, kad tai nieko baisaus, ir su tuo susitaikymas statistiškai labai patikimai koreliuoja su jų apsisprendimu kentėti ir niekur nesikreipti pagalbos ($r=0,399$; $p<0,001$), su mokinių susilpnėjusia mokymosi motyvacija ($r=0,449$; $p<0,001$) ir jų apsisprendimu nebeateiti į mokyklą ($r=0,573$; $p<0,001$). Todėl apibendrinant mokytojų nuomonę dėl vaikų, patyrusių agresyvių elgesį ir manančių, kad tai nieko baisaus, ir su tuo susitaikiusių bei apsisprendusių kentėti ir niekur nesikreipti pagalbos, galima teigti, kad ilgainiui susilpnėja tokių vaikų mokymosi motyvacija, mokiniai pradeda nebelenkyti mokyklos.

Tyrimo metu paaiškėjo, kad, tiek Klaipėdos „Žemynos“ gimnazijos, tiek ir Klaipėdos Eduardo Balsio menų gimnazijos pedagogų nuomone, vaikai mokykloje su agresyviu elgesiu dažniausiai susiduria ten, kur nėra suaugusio asmens, t. y. koridoriuje, mokyklos kieme ir persirengimo kambaryje. 66,7 proc. Klaipėdos „Žemynos“ gimnazijos mokytojų nurodė, kad vaikai su agresija retai susiduria valgykloje, 48,5 proc. – klasėje ir prie mokyklos įėjimo, 42,4 proc. – rūbinėje bei 39,4 proc. – sporto salėje. 43,9 proc. Klaipėdos Eduardo Balsio menų gimnazijos pedagogų nuomone, vaikai su agresija rečiau susiduria klasėje ir sporto salėje bei 39 proc. – koridoriuje. Todėl galima daryti prielaidą, kad abiejose mokyklose egzistuoja agresyvaus mokinių elgesio mokykloje problema, o vaikai, kaip nurodo mokytojai, norėdami išvengti agresyvaus elgesio savo atžvilgiu, vengia vietų, kur gali susidurti su agresyviais mokiniais ir jaučiasi nesaugiai.

84,8 proc. Klaipėdos „Žemynos“ gimnazijos mokytojų teigimu, jeigu jie mokykloje pamato besipešančius mokinius, niekada nepraeina pro šalį, o visada atkreipia į tai dėmesį ir negalvoja, kad vaikai patys turi viską išsiaiškinti, 90,9 proc. pedagogų stengiasi nedelsdami apginti nuskriaustąjį, nutraukti konfliktą, įsiterpti į mokinių konfliktą ir sudrausminti agresorių nesibaimindami, kad jo įtūžis gali būti išlietas ant jų pačių. 78,8 proc. mokytojų agresorius nukreipia pas socialinį pedagogą ar psichologą ir 69,7 proc. respondentų informuoja apie konfliktą agresorių tėvus. Visi be išimties Klaipėdos Eduardo Balsio menų gimnazijos pedagogai, jeigu mokykloje pamato besipešančius mokinius, negalvoja, kad vaikai patys turi viską išsiaiškinti (73,2 proc.), stengiasi nedelsdami įsiterpti į mokinių konfliktą nesibaimindami, kad mokinių įtūžis gali būti išlietas ant jų pačių (85,4 proc.), nutraukti konfliktą ir apginti nuskriaustąjį (90,9 proc.) bei sudrausminti agresorių

(95,1 proc.). Todėl galima teigti, kad abiejų gimnazijų pedagogai stengiasi pastebėti ir laiku reaguoti į bet kokias agresyvaus elgesio apraiškas ir nutraukti netinkamą mokinių elgesį.

Klaipėdos „Žemynos“ gimnazijos mokytojai nurodė, kad, kovojant su mokinių agresyvumu, nuolat organizuojami renginiai, su mokiniais vedamos diskusijos apie patyčių, agresijos ir smurto žalą žmogaus asmenybei, vykdomos agresyvaus elgesio prevencijos programos (87,9 proc.), vyksta pokalbiai su tėvais, kaip jie galėtų prisidėti prie agresyvumo mažinimo mokyklose (72,7 proc.), su agresyviais mokiniais yra kalbama individualiai (93,9 proc.). Klaipėdos Eduardo Balsio menų gimnazijos mokytojai teigė, kad su mokiniais vedamos diskusijos apie patyčių, agresijos ir smurto žalą žmogaus asmenybei, vykdomos agresyvaus elgesio prevencijos programos (82,9 proc.), organizuojami renginiai, su mokiniais vedamos diskusijos apie patyčių, agresijos ir smurto žalą žmogaus asmenybei (92,7 proc.), vyksta pokalbiai su tėvais, kaip jie galėtų prisidėti prie agresyvumo mažinimo mokyklose (70,7 proc.), su agresyviais mokiniais yra kalbama individualiai (95,1 proc.). Klaipėdos „Žemynos“ gimnazijos mokytojai nurodė, kad dažniausiai agresyviai elgiasi VI–VII klasių mokiniai (51,5 proc.), ne tokie agresyvūs VIII–IX klasių mokiniai (39,4 proc.) ir mažiausiai agresija pasireiškia tarp X–XII klasių mokinių (9,1 proc.) ($M=3,58$; $SD=0,663$). Gauti Klaipėdos „Žemynos“ gimnazijos mokytojų tyrimo rezultatai statistiškai reikšmingai ($t(72)=2,017$; $p=0,047$) skyrėsi nuo Klaipėdos Eduardo Balsio menų gimnazijos pedagogų išsakytos nuomonės, kad agresyviausiai elgiasi VI–VII klasių mokiniai (70,7 proc.), ne tokie agresyvūs VIII–IX klasių mokiniai (19,6 proc.) ir mažiausiai agresyvūs X–XII klasių mokiniai (7,3 proc.). Tačiau lyginant abiejų mokyklų tyrimų rezultatus dėl agresyvaus mokinių elgesio amžiaus aspektu, galima daryti prielaidą, kad dažniau agresyviai elgiasi VI–VII klasių vaikai, o ne tokie agresyvūs X–XII klasių mokiniai.

Tyrimo metu siekiant išsiaiškinti Klaipėdos „Žemynos“ ir Klaipėdos Eduardo Balsio menų gimnazijos pedagogų nuomonę, ar agresyvus mokinių elgesys gali išprovokuoti mirtinai pavojingus smurto išpuolius – AMOK, paaiškėjo, kad, tiek Klaipėdos „Žemynos“ gimnazijos (60,6 proc.), tiek ir Klaipėdos Eduardo Balsio menų gimnazijos mokytojų nuomone (56,1 proc.), patyčios, smurtas ir agresija mokykloje gali išprovokuoti AMOK išpuolius. Tyrimo metu tarp III faktoriaus (mokytojų nuomonė apie vaikų elgesį jiems patyrus agresyvų elgesį) ir VII faktoriaus (mokytojų nuomonė apie tai, kas gali išprovokuoti AMOK išpuolius Lietuvoje) buvo nustatytas vidutinis tiesioginis ryšys ($r=0,421$; $p<0,000$), todėl galima daryti prielaidą, kad atstumti ir įžeisti vaikai, iš kurių buvo tyčiojama, jausdami nepakeliamą pažeminimą ir norėdami pelnyti kitų pagarbą, gali ryžtis sunkiai prognozuojamiems, mirtinai pavojingiems smurto išpuoliams – AMOK. Klaipėdos „Žemynos“ gimnazijos mokytojų teigimu, AMOK išpuolius Lietuvos mokyklose išprovokuoti gali šie veiksniai: nuolatiniai fizinės agresijos atvejai mokykloje, patiriami iš bendraamžių (87,9 proc.), jų įžeidinėjimai ar patyčios (žodinė agresija) dėl išvaizdos ar elgesio mokykloje (69,7 proc.), patirta mokykloje agresija (žodinė ar fizinė agresija) iš vyresnių mokinių (57,6 proc.), nuolatiniai žodinės agresijos atvejai mokykloje iš mokytojų

(33,3 proc.), nuolatiniai fizinės agresijos (63,6 proc.) ir žodinės agresijos atvejai iš tėvų (45,5 proc.) ir vaikų konfliktai su šeimos nariais (42,4 proc.). Tačiau patirtas vienkartinis įžeidinėjimų ar patyčių (žodinė agresija) bei fizinės agresijos atvejis dėl išvaizdos ar elgesio mokykloje iš bendraamžių, fizinės ar žodinės agresijos atvejis iš mokytojų, jų priekaištai dėl blogo mokymosi ar elgesio, patirta vienkartinė fizinė ar žodinė agresija iš tėvų bei jų priekaištai vaikams dėl blogo mokymosi ar elgesio, konfliktas su šeimos nariais, prasta šeimos socialinė ir materialinė padėtis, išgyvenimai dėl artimo netekties ar dėl išsiskyrimo su mylimu žmogumi AMOK išpuolių Lietuvos mokyklose, Klaipėdos „Žemynos“ gimnazijos mokytojų nuomone, išprovokuoti negali (žr. 1 pav.).

27,3	42,4	30,3	1.	1. Patirtas vienkart. įžeidinėjimų ar patyčių atvejis
69,7	9,1	21,2	2.	2. Patinami nuolat. įžeidinėjimų ar patyčių atvejai
15,2	30,3	54,5	3.	3. Patirtas vienkart. fiz. agres. atvejis iš bendraamžių
87,9	12,1		4.	4. Patinami nuolat. fiz. agres. atvejai iš bendraamžių
57,6	12,1	30,3	5.	5. Patirta agresija (žodinė ar fizinė) iš vyresn. mokinių
15,2	39,4	45,5	6.	6. Patirtas vienkart. fiz. agres. atv. iš mokytojų
54,5	18,2	27,3	7.	7. Patinami nuolat. fizinės agresijos atvejai iš mokytojų
6,1	51,5	42,4	8.	8. Patirtas vienkart. žod. agres. atvejis iš mokytojų
33,3	12,1	39,4	9.	9. Patinami nuolat. žod. agres. atvejai iš mokytojų
12,1	60,6	27,3	10.	10. Mokytojų priekaištai dėl blogo mokym. ar elg.
15,2	45,5	39,4	11.	11. Patirta vienkartinė fizinė agresija iš tėvų
63,6	12,1	24,2	12.	12. Patinami nuolatiniai fizinės agresijos atvejai iš tėvų
15,2	45,5	39,4	13.	13. Patirta vienkartinė žodinė agresija iš tėvų
45,5	18,2	36,4	14.	14. Patinami nuolat. žodinės agresijos atvejai iš tėvų
21,2	36,4	42,4	15.	15. Tėvų priekaištai vaikams dėl blogo mokym. ar elg.
42,4	18,2	39,4	16.	16. Nuolatiniai vaikų konfliktai su šeimos nariais
9,1	54,5	36,4	17.	17. Vienkartinis konfliktas su šeimos nariais
15,2	39,4	45,4	18.	18. Prasta šeimos socialinė ir materialinė padėtis
12,1	30,3	57,5	19.	19. Išgyvenimai dėl artimo netekties
18,2	24,2	57,5	20.	20. Išgyvenimai dėl išsiskyrimo su mylimu žmogumi

☐ Sutinku ☐ Nesutinku ☐ Sunku pasakyti

1 pav. Klaipėdos „Žemynos“ gimnazijos pedagogų nuomone dėl AMOK išpuolių galimybės

Klaipėdos Eduardo Balsio menų gimnazijos mokytojų nuomone, AMOK išpuolius Lietuvos mokyklose išprovokuoti gali šie veiksniai: nuolatiniai fizinės agresijos atvejai mokykloje, patiriami iš bendraamžių (80,5 proc.), nuolatiniai įžeidinėjimų ir patyčių atvejai (68,3 proc.), nuolatiniai žodinės (63,4 proc.) ir fizinės (63,4 proc.) agresijos atvejai mokykloje iš mokytojų, fizinės agresijos atvejai iš tėvų (61,0 proc.). Tačiau kiti mokytojai teigia, kad mokinių patiriami nuolatiniai įžeidinėjimai ar patyčių atvejai (7,3 proc.), patirta agresija (žodinė ar fizinė) iš vyresnių mokinių (7,3 proc.) ar patiriami nuolatiniai žodinės agresijos (12,2 proc.) ar fizinės agresijos atvejai iš mokytojų (9,8 proc.) bei patiriami nuolatiniai fizinės agresijos atvejai iš tėvų (12,1 proc.) AMOK išpuolių Lietuvos mokyklose išprovokuoti negali.

Klaipėdos Eduardo Balsio menų gimnazijos mokytojai, skirtingai nei Klaipėdos „Žemynos“ gimnazijos mokytojai, nurodo, kad AMOK išpuolius Lietuvos mokyklose gali išprovokuoti ir vienkartinis įžeidinėjimų ar patyčių (žodinė agresija) atvejis dėl išvaizdos ar elgesio (29,3 proc.), fizinės agresijos atvejis mokykloje iš bendraamžių (31,7 proc.), patirta mokykloje agresija (žodinė ar fizinė) iš vyresnių mokinių (53,7 proc.), patirtas vienkartinis fizinės (24,4 proc.) ar žodinės agresijos atvejis mokykloje iš mokytojų (26,8 proc.), mokytojų priekaištai dėl blogo mokymosi ar elgesio (31,7 proc.), nuolatiniai žodinės agresijos atvejai iš tėvų (53,7 proc.) ir jų priekaištai vaikams dėl blogo mokymosi ar elgesio (39,0 proc.), nuolatiniai vaikų konfliktai su šeimos nariais (56,1 proc.) bei mokinių išgyvenimai dėl išsiskyrimo su mylimu žmogumi (26,8 proc.) (žr. 2 pav.).

Klaipėdos Eduardo Balsio menų gimnazijos pedagogai anketoje pateiktoje grafoje „Kita“ nurodė, kad AMOK išpuolius Lietuvos mokyklose gali išprovokuoti ir mokiniai, turintys psichikos problemų, nuolatinis žeminimas mokykloje, video filmų ir kompiuterinių žaidimų stebimas herojų agresyvus elgesys (2,4 proc.). Tyrimo metu paaiškėjo, kad patirta vienkartinė fizinė (31,7 proc.) ar žodinė agresija iš tėvų (34,1 proc.), vienkartinis konfliktas su šeimos nariais (41,5 proc.), išgyvenimai dėl artimo netekties (26,8 proc.) AMOK išpuolių Lietuvos mokyklose, Klaipėdos Eduardo Balsio menų gimnazijos mokytojų nuomone, išprovokuoti negali.

29,3	31,7	39	1.	1. Patirtas vienkart. įžeidinėjimų ar patyčių atvejis
68,3	7,3	24,4	2.	2. Patiriami nuolat. įžeidinėjimų ar patyčių atvejai
31,7	26,8	41,5	3.	3. Patirtas vienkart. fiz. agres. atvejis iš bendraamžių
80,5	19,5	4.	4. Patiriami nuolat. fiz. agres. atvejai iš bendraamžių	
53,7	7,3	39	5.	5. Patirta agresija (žodinė ar fizinė) iš vyresn. mokinių
24,4	24,4	51,2	6.	6. Patirtas vienkart. fiz. agres. atv. iš mokytojų
63,4	9,8	26,8	7.	7. Patiriami nuolat. fizinės agresijos atvejai iš mokytojų
26,8	29,3	43,9	8.	8. Patirtas vienkart. žod. agres. atvejis iš mokytojų
63,4	12,1	24,4	9.	9. Patiriami nuolat. žod. agres. atvejai iš mokytojų
31,7	31,7	36,5	10.	10. Mokytojų priekaištai dėl blogo mokym. ar elg.
24,4	31,7	44	11.	11. Patirta vienkartinė fizinė agresija iš tėvų
61	12,2	26,9	12.	12. Patiriami nuolatiniai fizinės agresijos atvejai iš tėvų
19,5	34,1	46,3	13.	13. Patirta vienkartinė žodinė agresija iš tėvų
53,7	14,6	31,7	14.	14. Patiriami nuolat. žodinės agresijos atvejai iš tėvų
39	26,8	34,1	15.	15. Tėvų priekaištai vaikams dėl blogo mokym. ar elg.
56,1	17,1	26,8	16.	16. Nuolatiniai vaikų konfliktai su šeimos nariais
19,5	41,5	39	17.	17. Vienkartinis konfliktas su šeimos nariais
22	19,5	58,5	18.	18. Prasta šeimos socialinė ir materialinė padėtis
22	26,8	51,2	19.	19. Išgyvenimai dėl artimo netekties
26,8	19,5	53,6	20.	20. Išgyvenimai dėl išsiskyrimo su mylimu žmogumi

☐ Sutinku ☐ Nesutinku ☐ Sunku pasakyti

2 pav. Klaipėdos Eduardo Balsio menų gimnazijos pedagogų nuomonė dėl AMOK išpuolių galimybės

Apibendrinant abiejų gimnazijų tyrimo rezultatus dėl AMOK išpuolių Lietuvos mokyklose galimybės, galima daryti tokią išvadą, kad, nors nuomonės kai kuriais klausimais išsiskyrė, tačiau statistiškai reikšmingų skirtumų nebuvo nustatyta, išskyrus Klaipėdos „Žemynos“ gimnazijos (54,5 proc.) ($M=2,06$; $SD=0,864$) ir Klaipėdos Eduardo Balsio menų gimnazijos (63,4 proc.) ($M=1,61$; $SD=0,863$) pedagogų nuomonių skirtumą dėl

patiriamų nuolatinių fizinės agresijos atvejų mokykloje iš mokytojų – tarp gautų tyrimo rezultatų buvo nustatytas statistiškai reikšmingas skirtumas ($t(72)=2,234$; $p=0,029$).

Siekiant, kad Lietuvos mokyklose nesusidarytų sąlygos kilti AMOK išpuoliams, Klaipėdos „Žemynos“ gimnazijos pedagogai nurodė, kad būtina su vaikais kalbėti apie agresiją ir galimas pasekmes – AMOK (84,8 proc.), bendradarbiauti su tėvais sprendžiant agresyvių vaikų problemas (97 proc.), atkreipti dėmesį į atsiskyrusius ir užsidariusius savyje mokinius (93,9 proc.), pasitelkti agresyvaus vaikų elgesio prevencijai mokyklų psichologus (93,9 proc.). Klaipėdos Eduardo Balsio menų gimnazijos mokytojų nuomone, būtina su vaikais kalbėti apie agresiją ir galimas pasekmes – AMOK (90,2 proc.), bendradarbiauti su tėvais sprendžiant agresyvių vaikų problemas (95,1 proc.), atkreipti dėmesį į atsiskyrusius ir užsidariusius savyje mokinius (97,6 proc.), pasitelkti agresyvaus vaikų elgesio prevencijai mokyklų psichologus (95,1 proc.). Klaipėdos Eduardo Balsio menų gimnazijos pedagogai anketoje pateiktoje grafoje „Kita“ nurodė, kad siekiant, kad Lietuvos mokyklose nesusidarytų sąlygos kilti AMOK, nevertėtų apsiriboti tik kalbėjimu apie AMOK ir galimas pasekmes, bet būtinos ir prevencinės programos, nuolatinė vaikų tarpusavio santykių kontrolė ir stebėjimas, žinojimas, kur kreiptis susidarius AMOK situacijai, ir detali instrukcija mokytojui, kaip elgtis tokių situacijų metu (2,4 proc.).

Rezultatų aptarimas

Apibendrinant tyrimo rezultatus galima teigti, kad Klaipėdos „Žemynos“ ir Klaipėdos Eduardo Balsio menų gimnazijose egzistuoja agresyvaus mokinių elgesio problema, o vaikai norėdami būti populiarūs ir sulaukti daugiau dėmesio dažnai elgiasi agresyviai. Vaikai, užimantys aukštą socialinę padėtį grupėje, jaučiasi laimingesni ir yra labiau mėgstami aplinkinių, palyginti su vaikais, kurie grupės yra atstumti, todėl pastarieji norėdami pagerinti savo socialinę padėtį dažnai su aplinkiniais elgiasi agresyviai (Braza ir kt., 2007). Tai patvirtina ir mūsų atlikto tyrimo rezultatai, kadangi apie 60 proc. pedagogų nurodė, kad vaikai mokykloje norėdami būti populiarūs tarp bendraamžių stengėsi į save atkreipti dėmesį ir dažnai elgėsi agresyviai, o tarp I faktoriaus (mokinių agresyvaus elgesio motyvai) ir III faktoriaus (vaikų elgesys patyrus agresyvų elgesį) buvo nustatytas vidutinis tiesioginis ryšys ($r=0,508$; $p<0,000$). Tyrimo metu nustatyta, kad Klaipėdos Eduardo Balsio menų gimnazijos mokytojai, skirtingai nei „Žemynos“ gimnazijos pedagogai, teigė, kad vaikai norėdami būti populiarūs tarp bendraamžių dažnai elgėsi agresyviai ir jautė pasitenkinimą ($p < 0,05$). Klaipėdos Eduardo Balsio menų gimnazijos mokytojai nurodė, kad vaikai aiškindamiesi tarpusavio santykius dažniausiai naudojo verbalinę agresiją, savo bendraamžius atstumdami ir su jais nebendraudami, o Klaipėdos „Žemynos“ gimnazijoje mokiniai konfliktų metu dažniau naudojo fizinę agresiją ($p < 0,05$).

Vaikų agresyvus elgesys pastebimas jau ankstyvojoje vaikystėje, o pradėjus lankyti mokyklą ryškiausiai pasireiškia pradinės klasės (Čepulėnienė, 2009). A. Frisén (Frisén ir kt., 2007) tyrimo duomenimis, 39 proc. septynerių–devynerių metų mokinių nurodė, kad tam tikru metu mokykloje per metus patyrė patyčias, 28 proc. respondentų teigė, kad tyčiojosi iš kitų, o 13 proc. buvo patyčių iniciatoriai-aukos, kurios kentėjo nuo minčių apie savižudybę. Mūsų atlikto tyrimo metu nustatyta, kad, pasak mokytojų, dažniausiai vaikai mokykloje su agresyviu elgesiu susiduria ten, kur nėra suaugusio asmens, t. y. koridoriuje, mokyklos kieme ir persirengimo kambaryje. Todėl mokiniai stengiasi vengti vietų mokykloje, kur gali susidurti su agresyviais bendramoksliais, o patyrę agresyvų elgesį ir lydimi neigiamų emocijų dažnai jaučiasi pažeminti ir nesaugūs.

V. Pruskus, E. Kocai (2013) nurodo, kad, 29 proc. miesto ir 16 proc. kaimo mokinių nuomone, mokytojai dažnai nekreipia į smurtaujančius jokio dėmesio ir leidžia patiems išsiaiškinti santykius. Tačiau mūsų tyrimo metu nustatyta, kad dauguma (apie 90 proc.) mokytojų teigė, kad, jeigu mokykloje pamato besipešančius mokinius, niekada nepraeina pro šalį, o visada atkreipia į tai dėmesį, stengiasi kuo greičiau nutraukti konfliktą, apginti nuskriaustąjį ir sudrausminti agresorių. Apibendrinant mūsų atlikto tyrimo rezultatus galima teigti, kad „Žemynos“ ir Klaipėdos Eduardo Balsio menų gimnazijose egzistuoja agresyvaus mokinių elgesio problema, o vaikai, norėdami išvengti agresyvaus elgesio savo atžvilgiu, vengia vietų, kur gali susidurti su agresyviais mokiniais, ir ne visada jaučiasi saugūs būdami mokykloje, tačiau Klaipėdos „Žemynos“ gimnazijoje, skirtingai nei Klaipėdos Eduardo Balsio menų gimnazijoje, mokinių agresyvaus elgesio apraiškų pastebima daugiau. Greičiausiai tam įtakos turėjo edukacinės aplinkos skirtumai ar mokytojų pastangos padėti į juos pagalbos besikreipiantiems mokiniams.

Aiškinantis agresyvaus mokinių elgesio priežastis ir galimas jo pasekmės – mirtinai pavojingus smurto išpuolius – AMOK, buvo remtasi frustracinės agresijos teorija, kurios šalininkai nurodo, kad frustracija skatina agresijos raišką, kylančią iš agresyvaus aplinkinių elgesio, kurį sukelia išoriniai dirgikliai (Malinauskas, 2010). Pasak R. Žukauskienės (2012), frustracija atlieka tebevykstančio tikslingo elgesio blokavimą, kadangi ji sukelia agresyvų stimulą arba skatina pasireikšti agresiją, o tai tiesiogiai veda agresyvaus elgesio link. J. Gilligan (2007) nurodo, kad pagrindiniai agresoriaus motyvai yra gėdos ir pajuokos baimė, todėl norėdamas, kad aplinkiniai iš jo nesijuoktų, agresorius apsisprendžia priversti aplinkinius verkti ir kentėti, t. y. susiformuoja palankios sąlygos pasireikšti mirtinai pavojingiems smurto išpuoliams – AMOK. Mūsų atliktų tyrimų duomenimis, 60 proc. tyrime dalyvavusių mokytojų nurodė, kad dėl nuolatinių patyčių ir agresijos Lietuvos mokyklose gali susidaryti palankios sąlygos AMOK išpuoliams. Jei frustracija nuolat didėja, nuo tam tikro momento žmogus praranda psichinę pusiausvyrą ir nebegali konstruktyviai susidoroti su susiklosčiusia situacija, tuomet viršijamas individualus tolerancijos frustracijai laipsnis (Žukauskienė, 2012) bei susidaro sąlygos įtemptai individo psichologinei būsenai peraugti į AMOK situaciją. Tyrimo metu pedagogai nurodė, kad svarbiausios priežastys, dėl kurių Lietuvos mokyklose gali kilti AMOK situacijų, tai nuolat patiriama mokinių

fizinė agresija mokykloje iš bendraamžių, vaikų įžeidinėjimai ar patyčios (žodinė agresija) dėl išvaizdos ar elgesio, iš vyresnių mokinių patirta vienkartinė agresija (žodinė ar fizinė), nuolatiniai žodinės agresijos atvejai iš mokytojų ir tėvų bei vaikų nuolatiniai konfliktai su šeimos nariais. Tyrimo metu tarp I faktoriaus (mokinių agresyvaus elgesio motyvai) ir VII faktoriaus (mokytojų nuomonė, kas gali išprovokuoti AMOK išpuolius Lietuvoje) buvo nustatytas silpnas tiesioginis ryšys ($r=0,299$; $p<0,000$), todėl galima daryti prielaidą, kad vaikai norėdami tarp bendraamžių būti populiarius ir su kitais elgdamiesi agresyviai tokiu savo elgesiu gali išprovokuoti vaikus, patyrusius nepakeliamą pažeminimą bei atstūmimą, ryžtis mirtinai pavojingiems smurto išpuoliams – AMOK.

Dauguma (apie 80 proc.) pedagogų nurodė, kad, siekiant, kad Lietuvos mokyklose nesusidarytų sąlygos kilti mirtinai pavojingiems smurto išpuoliams, būtina su vaikais kalbėti apie agresiją ir galimas to pasekmes – AMOK, bendradarbiauti su tėvais sprendžiant agresyvių vaikų problemas, atkreipti dėmesį į atsiskyrusius ir užsidariusius savyje mokinius (apie 95 proc.), pasitelkti agresyvaus vaikų elgesio prevencijai mokyklų psichologus (apie 94,5 proc.), būtina kurti ir praktiškai realizuoti prevencinės programos, mokykloje nuolat stebėti vaikų tarpusavio santykius, atpažinti pasikeitusį mokinių elgesį, baimes ir imtis neatidėliotinų veiksmų bei nedelsiant reaguoti į bet kurias mokinių agresijos mokykloje ir už jos ribų apraiškas ir žinoti, kaip elgtis, kur kreiptis AMOK išpuolių metu. Tyrimo metu tarp V faktoriaus (mokytojų reakcija mokykloje pastebėjus besipešančius mokinius) ir VII faktoriaus (mokytojų nuomonė, kas gali išprovokuoti AMOK išpuolius Lietuvoje) buvo nustatytas silpnas tiesioginis ryšys ($r=0,246$; $p<0,000$), todėl galima daryti prielaidą, kad, mokytojams laiku ir tinkamai reaguojant į pasitaikančias vaikų agresijos apraiškas mokykloje, galima išvengti mirtinai pavojingų smurto išpuolių – AMOK.

Tyrimo metu paaiškėjo, kad Klaipėdos „Žemynos“ ir Klaipėdos Eduardo Balsio menų gimnazijose egzistuoja agresyvaus mokinių elgesio problema. Dėl nuolatinių mokinių patyčių bei smurto ir kitose Lietuvos mokyklose gali susidaryti sąlygos kilti mirtinai pavojingiems smurto išpuoliams – AMOK. Todėl sprendžiant agresijos, kaip negatyvaus socialinio reiškinių mokykloje, problemą ir galimas to pasekmes – AMOK, jau nuo pradinių klasių būtina ugdyti mokinių humaniškumą, mokyti vaikus gerbti kiekvieno žmogaus orumą ir jo asmenybės neliečiamumą, kurti ir praktiškai įgyvendinti prevencines programas prieš patyčias, smurtą ir agresiją Lietuvos mokyklose.

Tyrimo ribotumai ir tolesnių tyrimų gairės

Reikia pažymėti, kad vienas iš tyrimo ribotumų buvo tai, jog buvo apklausiami tik dviejų Klaipėdos gimnazijų pedagogai, todėl tyrimo rezultatų negalima generalizuoti visam Lietuvos kontekstui, juo labiau kitiems socialiniams kontekstams. Gali būti, kad tyrime dalyvavę tirtų gimnazijų mokytojai tik iš dalies atskleidė analizuojamą problemą, todėl siekiant padidinti tyrimo kokybę ir rezultatų patikimumą būtų tikslinga ateityje

atlikti longitudinalinį tyrimą su didesniu skaičiumi tiriamųjų. Antras iš tyrimo ribotumų buvo tai, jog, išsikėlus tyrimo tikslą išanalizuoti pedagogų nuomonę apie agresyvų mokinių elgesį ir galimas jo pasekmes – AMOK, nebuvo apklausti ir minėtų gimnazijų mokiniai, o tai galėjo turėti įtakos ir galutiniams tyrimo rezultatams.

Išvados

Tyrimo metu nustatyta, kad, daugiau nei pusės tyrime dalyvavusių mokytojų nuomone, mokyklose egzistuoja agresyvaus mokinių elgesio problema, o vaikai norėdami būti populiarūs ir sulaukti daugiau aplinkinių dėmesio dažnai elgiasi agresyviai.

Tipinėje Klaipėdos miesto gimnazijoje, kurioje vienas iš uždavinių yra ugdyti mokinių mokymuisi visą gyvenimą reikalingas dalykines ir bendrąsias kompetencijas, mokytojų nuomone, konfliktų metu mokiniai dažniausiai naudoja fizinę agresiją: prasivardžiuoja, tyčiojasi, apkalbinėja, grasina, kad panaudos fizinį smurtą, spjaudosi, smūgiuoja rankomis ar kojomis ir atiminėja daiktus. Tačiau menų gimnazijos, kurioje įgyvendinamos kryptingo muzikinio ugdymo programos, kur daug laiko skiriama muzikos klausymo, muzikavimo ir muzikinės raiškos veiksena socialiniame gyvenime, pedagogų teigimu, menų gimnazijos mokiniai, skirtingai nei tipinės Klaipėdos miesto gimnazijos mokiniai, konfliktų metu dažniau naudoja verbalinę agresiją, savo bendraamžius atstumdami ir su jais nebendraudami, bet rečiau stumdosi ar grasina, kad panaudos fizinį smurtą. Todėl galima teigti, kad tipinėje Klaipėdos miesto gimnazijoje, skirtingai nei menų gimnazijoje, mokinių agresyvumo apraiškos galimai dėl edukacinės aplinkos skirtumų pasireiškė labiau.

Tyrimo metu paaiškėjo, kad vaikai tirtose gimnazijose stengiasi vengti vietų, kur gali susidurti su agresyviais mokiniais, o patyrę jų agresyvų elgesį jaučiasi pažeminti ir nesaugūs bei kartais dėl to neateina į mokyklą.

Daugumos mokytojų nuomone, mokinių agresija gali išprovokuoti mirtinai pavojingus smurto išpuolius – AMOK, kadangi patyčios ir smurtas mokyklose tarp vaikų yra plačiai paplitęs reiškiny, apimantis nuolatinius vaikų įžeidinėjimus ir patyčias, kurias mokiniai patiria ne vien tik iš bendraamžių ar mokytojų, bet ir iš artimųjų namuose.

Literatūra

- Arsenio, W. F., Cooperman, S. ir Lover, A. (2000). Affective predictors of preschoolers' aggression and peer acceptance: Direct and indirect effects. *Developmental Psychology*, 36, 438–448.
- Braza, F., Braza, P., Carreras, M. R., Munoz, J. M., Sanchez-Martin, J. R., Azurmendi, A., Sorozabal, A., Garcia, A. ir Cardas, J. (2007). Behavioral profiles of different types of social

- status in preschool children: an observational approach. *Social Behavior and Personality*, 35 (2), 195–212.
- Bridge, J. A., Goldstein, T. R., Brent, D. A. (2006). Adolescent suicide and suicidal behavior. *Journal Child Psychology Psychiatry*, 47, 372–394.
- Chang, F. C., Lee, C. M., Chiu, C. H., Hsi, W. Y., Huang, T. F. ir Pan, Y. C. (2013). Relationships among cyberbullying, school bullying, and mental health in Taiwanese adolescents. *Journal of School Health*, 83(6), 454–462.
- Čepulėnienė, J. (2009). Tėvų ir pedagogų požiūris į vaikų agresyvaus elgesio veiksnius darželyje ir pradinėje mokykloje. *Jaunųjų mokslininkų darbai*, 4(25), 97–105.
- Dowdell, E., Burgess, A., Cavanaugh, D. (2009). Clustering of Internet risk behaviors in a middle school student population. *School Health*, 79(11), 547–553.
- Espelage, D. L., Holt, M. K. (2013). Suicidal ideation and school bullying experiences after controlling for depression and delinquency. *Journal of Adolescent Health*, 53(1), 27–31.
- Hempel, A. G., Levine, R. E., Meloy, R. J., Westermeyer, J. A. (2000). Cross – Cultural Review of Sudden Mass Assault by a Single Individual in the Oriental and Occidental Cultures. *Journal of Forensic Science*, 45(3), 582–588.
- Herman, J., L. (2006). *Trauma ir išgyjimas: prievartos pasekmės – nuo buitinio smurto iki politinio teroro*. Vilnius: Vaga.
- Hinduja, S., Patchin, J. W. (2007). Offline consequences of online victimization: School violence and delinquency. *Journal of School Violence*, 6(3), 89–112.
- Gilligan, J. (2002). *Smurto prevencija*. Vilnius: Eugrimas.
- Gilligan J. (2007). *Smurtas. Apmąstymai apie nacionalinę epidemiją*. Vilnius: Vaga.
- Fekkes, M., Pijpers, F., Verloove-Vanhorick, S. P. (2005). Bullying: who does what and wear? Involvement of children, teachers and parents in bullying behaviour. *Health Education Research*, 20(1), 81–91.
- Frisén, A., Jonsson, A.K., Persson, C. (2007). Adolescents' perception of bullying: who is the victim? Who is the bully? What can be done to stop bullying? *Adolescence*. 42(168), 749–761.
- Kautzman, A. (2011). Active Shooter in the Library: How to Plan for, Prevent, and Survive the Worst. *Library Leadership & Management*, 25(1), 1–4.
- Klomek, B., Marrocco, F., Kleinman, M., Schonfeld, I. S. ir Gould, M. S. (2007). Bullying, depression, and suicidality in adolescents. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 46(1), 40–49.
- Malinauskas, R. (2010). *Taikomoji sporto psichologija*. Kaunas: LKKA.
- Losel, F., Bender, D. (2014). Aggressive, Delinquent, and Violent Outcomes of School Bullying: Do Family and Individual Factors Have a Protective Function? *Journal of School Violence*, 13(1), 59–79.
- Magelinskaitė, Š., Kepalaitė, A., Legauskas, V. (2011). Pradinių klasių mokinių populiarumo klasėje ir kitų adaptacijos mokykloje rodiklių sąsajos. *Ugdymo psichologija*, 22, 6–15.

- Nansel, T. R., Overpeck, M., Pilla, R. S., Ruan, J., Simons-Morton, B. ir Scheidt, P. (2001). Bullying behaviors among US youth: Prevalence and association with psychosocial adjustment. *Jama*, 285 (16), 2094–2100.
- Newman, M. L., Holden, G. W. ir Delville, Y. (2011). Coping with the stress of being bullied: Consequences of coping strategies among college students. *Social Psychology and Personality Science*, 2, 205–211.
- Newman, M. L., Holden, G. W. ir Delville, Y. (2005). Isolation and the stress of being bullied. *Journal of Adolescence*, 28(3), 343–357.
- Pivorienė, J., Jurkonytė, R. (2008). Moksleivių smurtas prieš pedagogus mokyklose. *Socialinis darbas*, 7(2), 76–82.
- Povilaitis, R., Jasiulionė, J. S., Kurienė, A. ir kt. (2007). *Kuriame mokyklą be patyčių*. Vilnius: UAB Multiplex.
- Pruskus, V., Kocai, E. (2013). Mokykloje taikomų prevencinių priemonių prieš mokinių agresyvų elgesį efektyvumas: mokinių, mokytojų ir tėvų vertinimas. *Santalka: Filologija, edukologija*, 23(1), 54–62.
- Rumpf, J. (2004). *Rėkia, pešasi, viską gadina: kaip elgtis su agresyviais vaikais*. Kaunas: Šviesa.
- Skapinakis, P., Bellos, S., Gkatsa, T., Magklara, K., Lewis, G., Araya, R., Ttyliandis S. ir Mavreas, V. (2011). The association between bullying and early stages of suicidal ideation in late adolescents in Greece. *BMC Psychiatry*, 11, 22–30.
- Ttofi, M. M. ir Farrington, D. P. (2008). Bullying: Short-term and long-term effects, and the importance of Defiance Theory in explanation and prevention. *Victims and Offenders*, 3, 289–312.
- Twemlow, S. W., Fonagy, P., Sacco, F. C., Gies, M. L., Evans, R. ir Ewbank, R. (2001). Creating a peaceful school learning environment: a controlled study of an elementary school intervention to reduce violence. *American Journal of Psychiatry*, 158, 808–810.
- Wells, M. (2006). Internet-Related Problems Coming to the Attention of School Social Workers. *Children & School*, 28(4), 237–242.
- Weltzel, K., Baker, S., Russell, S. (2009). *Perr relationship and positive adjustment at school*. In: *Handbook of positive psychology in schools*. Eds. R. Gilman, E. Huebner, M. Furlong, New York: Routledge.
- Winsper, C., Lereya, T., Zanarini, M. ir Wolke, D. (2012). Involvement in bullying and suicide-related behavior at 11 years: A prospective birth cohort study. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 51, 271–282.
- Žukauskienė, R. (2012). *Raidos psichologija: integruotas požiūris*. Vilnius: Margi raštai.

Indications of Students' Aggressive Behaviour in Klaipėda Schools as a Precondition for Possible Deadly Mass Assaults: Teachers' Opinion

Rolandas Jančiauskas

Klaipėda University, Faculty of Health Sciences, Department of Physical Education, Herkus Mantas St. 84, 92294 Klaipėda, Lithuania, rolandas.janciauskas@ku.lt

Summary

Bullying and violence among students are becoming a sensitive issue not only for the school community and parents but also for the society, where is the increase in the growing number of aggressive students. It can cause severe social outcomes or even deadly mass assaults, in this case, AMOK. The aim of the research – to analyse teachers' opinion on students' aggressive behaviour and its possible consequences, deadly mass assaults, AMOK. The objectives of the research: 1. To analyse the opinion of teachers, who are working at Klaipėda Žemyna Gymnasium and Klaipėda Eduardas Balsys Art Gymnasium about student's aggressive behaviour and teachers' actions when they are confronted with such student's behaviour. 2. To reveal the opinion of teachers at Klaipėda Žemyna Gymnasium and Klaipėda Eduardas Balsys Art Gymnasium whether aggressive students' behaviour can provoke deadly mass assaults, i.e. AMOK. The sample of the research consists of 33 teachers from Klaipėda Žemyna Gymnasium and 41 teachers from Klaipėda Eduardas Balsys Art Gymnasium. The methods of the research: theoretical (the analysis of scientific sources), empirical (a written survey), statistical data analysis.

The schools' community face with the issue of students' aggressive behaviour, and constant bullying and aggression among students in Lithuanian schools. This may lead to deadly mass assaults – AMOK. The findings of the research show that more than half of the total number of teachers, who participated in the research, believes that the issue of students' aggressive behaviour exists in schools, as children usually behave aggressively, as want to be popular and get more attention from other people in their environment.

Keywords: *aggression, violence, bullying, school, students, deadly mass assaults.*

Gauta 2018 03 12 / Received 12 03 2018
Priimta 2019 04 01 / Accepted 01 04 2019